

ДАХНОВА

Олена Євгенівна
elenadakhnova@gmail.com

УДК 336.5:614.2

АНАЛІЗ СТАНУ СИСТЕМИ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

КУЦЕНКО

В'ячеслав Олександрович

ANALYSIS OF THE HEALTHCARE SYSTEM
STATE OF UKRAINEк.е.н., доцент, Харківський
інститут фінансів
Київського національного
торгівельно-економічного
університетустудент, Харківський
інститут фінансів Київського
національного торговельно-
економічного університету

У статті проаналізовано динаміку кількісних показників системи охорони здоров'я України за період 2010-2017 рр., а також динаміку видатків на охорону здоров'я у 2013-2017 рр.. Результати дослідження свідчать про скорочення кількості лікарняних закладів, а також чисельності медичних працівників. Обсяги фінансування сфери охорони здоров'я України протягом останніх п'яти років скорочувались і залишилися нижчим від середньосвітових витрат на медико-санітарну допомогу. Незважаючи на поступове впорядкування мережі лікарняних закладів, існуюча система охорони здоров'я не задовольняє в повному обсязі потребу населення в доступній, високоякісній та ефективній медичній допомозі. Таким чином, сьогодні необхідно сприяти подальшому вдосконаленню державної політики в охороні здоров'я шляхом впровадження нової стратегії та програми розвитку галузі.

* * *

В статье проанализирована динамика количественных показателей системы здравоохранения Украины за период 2010-2017 гг., а также динамика расходов на здравоохранение в 2013-2017 годах. Результаты исследования свидетельствуют о сокращении количества больничных учреждений, а также численности медицинских работников. Объемы финансирования сферы здравоохранения Украины в течение последних пяти лет сокращались и оставались ниже среднемировых затрат на медико-санитарную помощь. Несмотря на постепенное упорядочение сети лечебных учреждений, существующая система здравоохранения не удовлетворяет в полном объеме потребность населения в доступной, высококачественной и эффективной медицинской помощи. Таким образом, сегодня необходимо способствовать дальнейшему совершенствованию государственной политики в здравоохранении путем внедрения новой стратегии и программы развития отрасли.

* * *

Introduction. The functioning of the health care system is directed at perform of the main strategic task – saving and strengthening the health of the population and improving the quality of medical care. The existing health care system in Ukraine does not fully the needs of the population. That is why the reform of the healthcare sector is an urgent need of our time.

The **purpose** of the article is to study of the dynamics of quantitative indicators characterizing the state of the health care system of Ukraine

Results. During the study, the following indicators were analyzed: quantity of hospitals; quantity of medical outpatient clinics; quantity of hospital beds (per 10 thousand population); planned capacity of outpatient clinics (per 10 thousand population); quantity of doctors of all specialties (per 10 thousand population); quantity of average medical personnel (per 10 thousand population). The quantity of hospitals is gradually decreasing - from 2,8 thousand in 2010 to 1,7 thousand in 2017. At the same time, the quantity of medical outpatient clinics has a wave-like dynamics - the minimum number (8,2 thousand establishments) was observed in 2011, and the maximum number (10,8 thousand establishments) was observed in 2013. The indicator of the capacity of outpatient clinics (per 10 thousand population) has a wave-like dynamics for the period 2010-2017. Its greatest value was observed in 2013 (229,2 thousand visits per shift), and the least (213,4 thousand visits to change) - in 2014; at the end of 2017 this figure amounted to 218,6 thousand visits per shift. The share of expenditures on health care in the consolidated budget of Ukraine ranges from 12.17% in 2013 to 9.03% in 2016.

Conclusion. During the research period there was a decrease in the quantity of hospitals and the quantity of medical workers (doctors of all specialties and medical staff). Despite a certain decrease in the bed fund, which occurred during 2010-2017, its level exceeds the existing standard and remains higher than in the countries of the European Union. The volume of financing of the health care sector in Ukraine during the last five years declined and remained below the average world expenditure on health care.

Ключові слова: система охорони здоров'я, заклади охорони здоров'я, кадрове забезпечення, бюджетне фінансування, видатки зведеного бюджету

Ключевые слова: система здравоохранения, учреждения здравоохранения, кадровое обеспечение, бюджетное финансирование, расходы сводного бюджета

Keywords: healthcare system, health care facilities, staffing, budget financing, expenditures of the consolidated budget

ВСТУП

Функціонування системи охорони здоров'я спрямоване на виконання основного стратегічного завдання – збереження та зміцнення здоров'я населення і поліпшення якості медичної допомоги. Існуюча в Україні система охорони здоров'я не задовольняє в повній мірі потреби населення. Саме тому реформу-

вання сфери охорони здоров'я є нагальною потребою сучасності.

Дослідженню проблем функціонування і модернізації системи охорони здоров'я присвячено чимало праць вітчизняних вчених. Серед останніх публікацій варто виділити дослідження Л.В. Крохмалюка, П.М. Лисенка [2], Т.В. Савіної [3], Г.О. Слабкого,

Г.Я. Пархоменка, Н.Ю. Кондратюк, О.М. Торжевської [4] та інших. В той же час процес реформування галузі потребує аналізу основних характеристик стану і тенденцій розвитку мережі закладів охорони здоров'я в Україні та особливостей фінансування їх діяльності.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні динаміки кількісних показників, що характеризують стан системи охорони здоров'я України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження виступають наукові праці вітчизняних фахівців у сфері охорони здоров'я, а також статистична інформація Державної служби статистики України. При проведенні дослідження використані методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Мережа системи охорони здоров'я – це структура медичних закладів із відповідними матеріальними, фінансовими, трудовими та інформаційними ресурсами. У системі охорони здоров'я України функціонує розгалужена мережа закладів, які розподіляються за потужністю, рівнем надання медичної допомоги і спеціалізацією [2, с. 140].

Стан мережі охорони здоров'я формується кількістю медичних закладів у цілому та за окремими видами; профільною та територіальною структурою закладів; обсягом ресурсів та їх розподілом у мережі, їх структурою та ефективністю використання [4, с. 132].

Для початку наведемо динаміку кількісних показників системи охорони здоров'я України за період 2010-2017 рр. (табл. 1)

Таблиця 1

Динаміка кількісних показників мережі закладів охорони здоров'я України [складено за даними [5]]

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість лікарняних закладів, тис.	2,8	2,5	2,4	2,2	1,8	1,8	1,7	1,7
Кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів, тис.	9,0	8,2	8,3	10,8	9,8	10	10,2	10,4
Кількість лікарняних ліжок (на 10 тис. населення)	94,0	90,6	89,1	88,0	78,5	78,1	74,3	73,1
Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів (на 10 тис. населення)	217,7	219,8	225,4	229,2	213,4	214,2	215,6	218,6
Кількість лікарів усіх спеціальностей (на 10 тис. населення)	49,3	49,3	47,9	48,0	43,5	43,7	44,0	44,1
Кількість середнього медичного персоналу (на 10 тис. населення)	101,0	97,2	97,4	88,6	87,3	87,3	86,5	85,4

Як бачимо, кількість лікарняних закладів поступово зменшується – з 2,8 тис. у 2010 р. до 1,7 тис. у 2017 р.; в той же час кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів має хвилеподібну динаміку – мінімальна кількість (8,2 тис. закладів) спостерігалась у 2011 р., а максимальна кількість (10,8 тис. закладів) спостерігалась у 2013 р..

Серед основних показників, що свідчать про ефективність / неефективність використання ресурсів – кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення – характеризує забезпеченість стаціонарними ліжками цілодобового перебування у відповідності до чисельності населення. Дані табл. 1 свідчать про поступове зменшення цього показника – з 94 у 2010 р. до 73,1 у 2017 р..

За даними ВООЗ у країнах Європейського регіону, де системи медичної допомоги вважаються ефективними, у розрахунку на 10 тис. населення цей показник складає 56,7 ліжок, у країнах Європейського Союзу – 52,8; найвищі показники є у Білорусії та Росії – 110,5 та 81,8 відповідно, найнижчі – у Грузії та Швеції – 25,9. В Україні цей показник на кінець 2017 року склав 73,1, що значно перевищує відповідні європейські показники.

Показник кількості ліжок у лікарнях є основою для розрахунку потреби в коштах по різних статтях (медикаменти, харчування тощо), а також підставою для розрахунку штату персоналу лікарень. Варто відзначити, що постановою Кабінету Міністрів України від 25.11.2015 р. № 1024 встановлено норматив забезпечення стаціонарними лікарняними ліжками у розрахунку не більше 60 ліжок на 10 тисяч населення, з урахуванням надання спеціалізованої (вторинної) та високоспеціалізованої (третинної) медичної допомоги, з можливістю коригувати його у бік зменшення, в залежності від захворюваності та регіональних особливостей. Дія цієї постанови не поширюється на санаторно-курортні заклади, ліжковий фонд яких визначається відповідно до рівня захворюваності за профілем.

Важливою характеристикою установ охорони здоров'я є їх потужність. Потужність амбулаторно-поліклінічних закладів визначається кількістю відвідувань за зміну. При цьому виділяють нормативну потужність у розрахунку на 10 тис. населення і фактичну, як середню кількість відвідувань за період. Показник ємності амбулаторно-поліклінічних закладів (на 10 тис. населення) має хвилеподібну динаміку за період

2010-2017 рр. Так, найбільше його значення спостерігалося у 2013 р. (229,2 тис. відвідувань на зміну), а найменше (213,4 тис. відвідувань на зміну) – у 2014 р.; на кінець 2017 р. цей показник склав 218,6 тис. відвідувань на зміну.

Надалі проаналізуємо кадрове забезпечення сфери охорони здоров'я. Кількість лікарів усіх спеціальностей (на 10 тис. населення) до 2015 р. поступово зменшувалась, після чого намітилася тенденція до зростання. В той же час кількість середнього медичного персоналу (на 10 тис. населення) протягом всього досліджуваного періоду скорочується, що є негативною тенденцією.

Отже, кадрове забезпечення вітчизняної сфери охорони здоров'я має низку проблем, а саме: скорочення чисельності медичних працівників (як лікарів, так і працівників середньої ланки); неукомплектованість посад як лікарів, так і середнього медичного персоналу; регіональна диспропорція в кадровому забезпеченні (між різними регіонами країни, а також

міською та сільською місцевостями); незадовільна ситуація з кадровим забезпеченням управлінської ланки сфери охорони здоров'я, яка характеризується не стільки нестачею управлінців, скільки рівнем їхньої підготовки.

Як зазначають науковці, проблеми кадрового забезпечення у сфері охорони здоров'я містять у собі низку таких ризиків: розпорошення і неадекватне використання державного фінансування; відхід від соціально орієнтованих принципів державної політики у сфері охорони здоров'я та повна комерціалізація української медицини; погіршення медико-демографічної ситуації в країні [3, с. 97].

Окрім кадрових проблем, однією з найгостріших залишається проблема фінансування галузі охорони здоров'я. Враховуючи, що основним джерелом фінансового забезпечення закладів охорони здоров'я є бюджетне фінансування, розглянемо видатки на охорону здоров'я із зведеного бюджету України у 2013-2017 рр. (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка видатків на охорону здоров'я у 2013-2017 рр. [розраховано за даними [1, 5]]

Показник	2013	2014	2015	2016	2017
ВВП, млн. грн.	1454931	1566728	1979458	2383182	2982920
Видатки Зведеного бюджету, млн. грн.	505844	523126	679871	835832	1056973
Видатки на охорону здоров'я, млн. грн.	61569	57150	71001	75503	102392
Частка видатків на охорону здоров'я у ВВП, %	4,23	3,65	3,59	3,17	3,43
Частка видатків на охорону здоров'я у Зведеному бюджеті, %	12,17	10,92	10,44	9,03	9,69

Результати розрахунків, наведені у табл. 2, свідчать про те, що в Україні частка витрат на охорону здоров'я відносно валового внутрішнього продукту є низькою і коливається в межах 3,17-4,23 %, що є нижчим від середньосвітових витрат на медико-санітарну допомогу.

Щодо частки видатків на охорону здоров'я у зведеному бюджеті України можна відзначити, що її величина коливається від 12,17 % у 2013 р. до 9,03 % у 2016 р.. Тобто протягом досліджуваного періоду спостерігається поступове зменшення питомої ваги видатків на охорону здоров'я, хоча у 2017 р. відбулося деяке підвищення до 9,69 %. Така хвилеподібна динаміка негативно позначається на обсягах фінансування системи охорони здоров'я населення.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження динаміки кількісних показників, що характеризують стан системи охорони здоров'я України, можна зробити наступні висновки:

- 1) протягом досліджуваного періоду відбулося скорочення кількості лікарняних закладів, а також чисельності медичних працівників (як лікарів усіх спеціальностей, так і середнього медичного персоналу);
- 2) незважаючи на певне зменшення ліжкового фонду, що відбулося протягом 2010-2017 рр., його рівень перевищує існуючий норматив та залишається вищим, ніж у країнах Європейського Союзу;
- 3) обсяги фінансування сфери охорони здоров'я України протягом останніх п'яти років скорочувались і залишалися нижчим від середньосвітових витрат на медико-санітарну допомогу.

Отже, незважаючи на поступове впорядкування

мережі закладів, існуюча система охорони здоров'я не задовольняє в повному обсязі потребу населення в доступній, високоякісній та ефективній медичній допомозі [4, с. 133].

Попередні реформи у сфері охорони здоров'я не дали бажаного результату внаслідок непослідовного, переважно фрагментарного характеру, що не дозволило адаптувати систему медичної допомоги до сучасних умов. 28 грудня 2017 р. Президент підписав закони, які мають запустити якісні зміни у галузі охорони здоров'я України. Зокрема, один із законів змінює модель фінансування медицини державою та запроваджує принцип «Гроші йдуть за пацієнтом», що означає фінансування за послуги конкретному пацієнту, а не пустого ліжка-місця. Другий Закон «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» дає додаткові можливості для розвитку сільської медицини. Таким чином, сьогодні необхідно сприяти подальшому вдосконаленню державної політики в охороні здоров'я шляхом впровадження нової стратегії та програми розвитку галузі.

Список використаних джерел

1. Звітність про виконання бюджетів. Державна казначейська служба України. URL: <http://www.treasury.gov.ua> (дата звернення: 14.11.2018).
2. Крохмалюк Л.В., Лисенко П.М. Характеристика мережі закладів охорони здоров'я в системі МОЗ України. Україна. Здоров'я нації. 2016. № 4(40). С. 132-141.
3. Савіна Т.В. Кадрове забезпечення сфери охорони здоров'я в Україні: стан та перспективи розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 15. С. 95-98.
4. Слабкий Г.О., Пархоменко Г.Я., Кондратюк Н.Ю.,

Торжевська О.М. Характеристика мережі закладів охорони здоров'я, забезпеченості населення лікарняними ліжками та основні показники їх використання. Український медичний часопис. 2014. № 5(103). С. 130-133.

5. Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 14.11.2018).

References

1. Report on budget execution. State Treasury of Ukraine. URL: <http://www.treasury.gov.ua> (last accessed: 15.07.2018) (in Ukrainian)

2. Krokhmalyuk L.V., Lysenko P.M. Characteristics of the network of health care facilities in the system of MHC of

Ukraine. Ukraine. The health of the nation. 2016. № 4(40). pp. 132-141 133 (in Ukrainian).

3. Savina T. Human resources for healthcare in Ukraine: state and development prospects. Investments: practice and experience. 2017. No15. P. 95-98 (in Ukrainian).

4. Slabkyi H.O., Parchomenko G.Ya., Kondratiuk N.Yu., Torjevskaya E.M. Characteristic of health institutions network, software of population with hospital beds and main indicators of their using. Ukrainian medical journal. 2014. № 5(103). pp. 130-133 (in Ukrainian).

5. Statistical information. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (last accessed: 14.11.2018) (in Ukrainian)